

Farmonov Bahodir Do'stmurodovich

Xorijiy tillar o'qituvchisi

Qarshi muhandislik iqtisodiyot instituti

**TRANSPORT VOSITALARI MUHANDISLIGI YO'NALISHI
TALABALARIGA INGLIZ TILINI O'RGATISHNING ZAMONAVIY
TEXNOLOGIYALARI**

Annotatsiya: Ushbu maqolada Transport vositalari muhandisligi yo'nalishlarda o'qiydigan talabalarga mutaxassislikka doir bo'lgan matnlarni ingliz tilida o'qitish metodlari hamda zamonaviy texnologiyalar yordamida o'rgatish masalalari bayon etilgan.

Kalit so'z va iboralar: Transport vositalari muhandisligi ta'lim yo'nalishi, Multilevel, Maxsus maqsadlarda ingliz tili o'rganish va o'qitish, English for Specific Purposes (ESP), ko'p darajali ingliz tilini o'qitish, usul, texnika, metod, kompetensiya, kommunikativ malaka.

Фармонов Баходир Дустьмуродович

Преподаватель иностранных языков

Каршинский инженерно-экономический институт

**СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРЕПОДАВАНИЯ АНГЛИЙСКОГО
ЯЗЫКА СТУДЕНТОВ ТРАНСПОРТНОГО ТЕХНИКИ**

Аннотация: В данной статье описаны методы преподавания специализированных текстов на английском языке студентам, обучающимся по направлениям Транспортного машиностроения и с использованием современных технологий.

Ключевые слова: Транспортное инженерное образование, Многоуровневое, Английский для специальных целей, многоуровневое обучение английскому языку, метод, техника, метод, компетентность, коммуникативная компетентность.

Farmonov Bakhodir Dustmurodovich

Teacher of Foreign Languages

Karshi Engineering Economics Institute

MODERN TECHNOLOGIES FOR TEACHING ENGLISH TO TRANSPORT ENGINEERING STUDENTS

Annotation: This article describes methods of teaching specialized texts in English to students studying in the areas of transport engineering and using modern technologies.

Key words: Transport engineering education, Multilevel, English for Specific Purposes (ESP), multilevel English language teaching, method, technique, method, competence, communicative competence

Kirish

Ingliz tili o'qitish va o'rganish bugungi global dunyoda muhandislik sohasida ham alohida ahamiyat kasb etadi. Transport vositalari muhandisligi yo'nalishidagi talabalar uchun ingliz tilini o'rganish, ularning professional rivojlanishlari va xalqaro miqyosda raqobatbardosh bo'lishlari uchun zarurdir. Zamonaviy texnologiyalar yordamida ingliz tilini o'rgatish jarayoni samarali va interaktiv bo'lib, talabalarga bilim va ko'nikmalarni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Mazkur jihatlar turli mutaxassisliklarga yo'naltirilgan psixolingvistika, sotsiolingvistika va til statistikasiga tegishli bo'lishi bilan bir qatorda modernizatsiyalashgan ko'p darajali bosqichni shakllantirishni taqozo etadi. Shu bois talaba markazlashgan yondashuv asosida mashg'ulotlarni tashkil etishga yo'naltirilgan ingliz tili o'qitish metodikasini takomillashtirish mazkur tadqiqotning dolzarbligini belgilab beradi. Ushbu maqolada transport vositalari muhandisligi yo'nalishidagi talabalar uchun ingliz tilini o'rgatishning zamonaviy texnologiyalari haqida mulohazalar tahliliy jihatdan o'rganiladi.

Adabiyotlar tahlili

Jahon miqyosida yuz berayotgan rivojlanishlar va o'zgarishlar, hamda olib borilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar, ta'lim sohasining ham barcha tarmoqlarini innovatsion rivojlanishga yo'naltirish ahamiyatini va mavjud tizimni

modernizatsiya qilish zaruratini belgilab berdi. Zamonaviy o'qitish metodologiyalari bo'yicha ko'plab qiziqarli tadqiqotlar mavjud. S. Johnson o'z ishida interaktiv o'qitish usullarining talabalarning motivatsiyasi va o'rganish samaradorligiga ijobiy ta'sirini ta'kidlaydi[1; 9-15]. U o'rganish jarayonida yangi texnologiyalarni qo'llash, masalan, video darslar va virtual haqiqatni o'z ichiga olgan innovatsion yondashuvlarni tavsiya qiladi.

Boshqa bir tadqiqotda J. Brown tamonidan onlayn ta'lim platformalarining o'qitish samaradorligini oshirishdagi o'rni haqida ma'lumot berilgan [2; 23-26]. U, shuningdek, talabalar o'rtasida guruhli muhokamalar va amaliy ishlarni o'tkazish orqali muhandislik terminologiyasini o'rganishning ahamiyatini ta'kidlaydi. Biroq, professor S.G. Ter-Minasova tomonidan dastur ishlab chiqilgan bo'lib, ushbu dastur oliy ta'limda xorijiy tilni o'qitishni modernizatsiya qilish bo'yicha zamonaviy hujjatlarda qayd etilgan qoidalarga asoslanadi [3; 95-99]:

1. Chet tilini bilish oliy o'quv yurtida mutaxassislar tayyorlashning ajralmas qismi hisoblanadi.

2. Chet tillari kursi ko'p bosqichli bo'lib, o'qish faoliyati jarayonida rivojlangan.

Xatchinson va Uoters fikriga ko'ra ehtiyojlarni tahlil qilishning ikki turi mavjud [4;13-18]:

a) maqsad ehtiyojlar (maqsadli vaziyatda o'quvchi nima qilishi kerak)

b) o'rganish ehtiyojlari (talaba nimani qanday o'rganish uchun hamda biror narsa qilishi kerakli uchun qaratilgan).

Dudley Evans and St. Johnning fikriga ko'ra, ESP o'quvchilarning ehtiyojlarini qondirish uchun ishlab chiqilgan bo'lib, u xizmat ko'rsatadigan fanlarning metodologiyasi va faoliyatidan foydalanadi va til, ko'nikmalar, nutq va ushbu faoliyatga mos keladigan janrlarga qaratilgan. ESPning yana bir muhim xususiyati o'zgaruvchan siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy tendentsiyalarga javob berishdir va bu moslashuvchanlik uning turli kontekstlarga doimiy moslashishini talab qiladi. [5;343-344] Shuning uchun ham nofilologik yo'nalishlaridagi ingliz tili o'qituvchilarining vazifalari anchagina murakkabdir. Ular o'zgarib borayotgan har bir jabha bilan hamohang bo'lishlari talab etiladi. Energetika yo'nalishida ingliz tilidan dars beruvchi

o'qituvchilar ham shu talablarga javob berishi lozim. Shu bilan birga bugungi kunda butun dunyoni tashvishga solayotgan energiya tanqisligi va muqobil energiya manbalaridan foydalanishning yangi usullarini yaratish kabi muammolarga yechim topishda bu yo'nalish talabalarini ingliz tilida erkin muloqot qiliuvchi kadrlar sifatida shakllantirish maqsadga muvofiq.

Graddoll esa ESP talabalariga chet tilini o'qitishning eng yaxshi metodi mavjud emas degan fikriga. ESP, ingliz tilini maxsus maqsadlarda o'rganuvchilar uchun har qanday usulni kontekstga muvofiq sinfda foydalanish uchun tanlash mumkin. [6;19-31].

B. Xoliyorov pedagogik texnologiyalar haqida quyidagi fikrlarni o'z maqolalarida keltirib o'tganlar: "Pedagogik texnologiyalarning asosiy mazmuni, insonning ehtiyojlariga, qiziqishlariga, iste'dodlariga va qobiliyatlariga asoslangan holatda tanlanishi lozim. Shuningdek, ta'limning mazmuni insonning shakllanishi va rivojlanishi uchun muhitni yaratib berishdadir. Shuning uchun, ta'lim mazmuni insonlarning g'oyalari va ular tanlagan standartlariga asoslanishi kerak"[7;78-79]. Ko'rinib turibdiki, to'g'ri tanlangan pedagogik texnologiya ta'lim mazmuni belgilab beradi. Shunday ekan har bir o'qituvchi tanlagan texnologiya talabaning ehtiyojlari, qobiliatlari, istak va xohishlariga asoslangan holda bo'lishi maqsadga muvofiqdir.

Tadqiqot metodologiyasi

Nofilologik yo'nalishlarda ta'lim olayotgan talabalar uchun eng asosiy vazifa bu aniq til materialini puxta o'rganishdir. Ya'ni, leksika, grammatika, fonetika, orfografiya, afsuski berilgan qisqa vaqt ichida bu til birliklarining hammasini o'zlashtirish anchagina murakkab. Bugungi kunda nogilologik ta'lim yo'nalishdagi o'qituvchilardan talabalarning leksik kompetnsiyasini kommunikative kompetensiyalar bilan integrallashgan holatda rivojlantirish vazifasi qo'yilmoqda. Qolgan til birliklari esa mustaqil ish vazifasi ko'rinishida talabaga taqdim etilmoqda. Shuning uchun ham leksika chet tillarni o'rganish metodikasi mazmunini tashkil etuvchi bir qator masalalar ichida eng asosiylaridan biri hisoblanadi. Bu holatda talabalar, sohaga oid bilimni egallashda alohida

terminologik lugʻatga ehtiyoj sezadilar. Sohaga oid terminlar va atamalarni oʻz ichiga olgan lugʻat nafaqat talabalar uchun balki oʻqituvchilar uchun ham zarur qoʻllanma boʻla oladi. Bundan tashqari bunday lugʻat kelajakdagi ilmiy izlanishlar, izchil tuzilgan darsliklar uchun ham yetarlicha manba boʻladi degan umiddamiz. Leksik minimum tanlashda esa albatta har bir oliy taʼlim muassasining talab va takliflari, maqsad va vazifalaridan kelib chiqqan holda qaror qilinadi. Shunday ekan, nofilologik oliy oʻquv yurtlarida tanlanadigan leksik birliklar chet til oʻqitish maqsadi: oʻzganing nutqini va sohaga oid matnni oʻqib tushunish hamda oʻz fikrini bayon qila olish malaka va koʻnikmalarini shakllantirish kabilarni amalga oshirishni koʻzda tutishi kerak boʻladi. Ushbu maqolada olib borilgan tadqiqot sifatida aralash metodologiya qoʻllanildi. Bunda sifatli va miqdoriy usullar birlashtirildi. Talabalar oʻrtasida anketalar oʻtkazilib, zamonaviy texnologiyalar yordamida oʻrganish jarayonidagi qiziqish va samaradorlik oʻrganildi. Shuningdek, oʻquv jarayonida foydalanilgan texnologiyalar va metodlar tahlil qilindi.

Tahlillar va natijalar

Mutaxassislikga va talabaning bilim darajasiga mos boʻlgan leksik va grammatik materiallarni tanlash asosida oʻqitish, xususan, Transport vositalari muhandisligi taʼlim yoʻnalishi talabalarini chet tili orqali mazmunli oʻqitishda muhim oʻrin egallaydi. Talabalarning turli mavzularga oid axborotlarni, turli fanlardan kerakli maʼlumotlarni toʻplash, jumladan, ulardan nutqiy vaziyatga mos holda foydalanishda leksik materialning oʻrni beqiyosdir, chunki ushbu materiallar yordamida “Transport vositalari muhandisligi” taʼlim yoʻnalishi talabalari leksik va grammatik kompetensiyalari rivojlantiriladi va takomillashtiriladi. Sohaviy manbalar asosida chet tilida leksik hamda lingvistik kompetensiyani rivojlantirish evaziga turli fanlardan egallangan bilimlarni uzviy bogʻlash bilan bir qatorda, ularning boshqa til koʻnikmalarini integrallashtirish imkonini ham beradi. Bu taʼlim jarayoni samaradorligini oshirishda, turli fanlardan egallangan bilimlarni amaliy qoʻllashga oʻrgatish orqali talabalar umumiy dunyo qarashni shakllantirishda ham ahamiyatga egadir. Amalda ESP, ingliz tilini maxsus

maqsadlarda o'qitish va o'rganish nazariyasi bo'yicha ko'plab monografiyalar mavjud, ESP, ingliz tilini maxsus maqsadlarda o'rganayotgan talabalariga chet til o'qitish metodikasi ham ishlab chiqilgan, turli tadqiqotlar olib borilmoqda. Diqqatga sazavor jihati shundaki, mamlakatimizdagi rahbar xodimlar dunyoda yuz berayotgan rijovlanish davrida oliy o'quv yurtlarini tamomlayotgan har bir talaba kamida bitta xorijiy tilni mukammal bilishi kerak degan fikirni ilgari surishyapti. Biroq, yurtimizdagi oliy ta'lim dargohlarini filologiya (xorijiy til) yo'nalishini tamomlayotgan talabalarning aksariyat qismi xorijiy tilini bilish darajasi boshqa yo'nalishda tahsil olayotgan talablarnikidan farq qiladi ularning deyarli teng yarimi til bilish sertifikatlariga ega emas. Sababi talabalarga xorijiy tillarni o'rgatishga yo'naltirilgan yagona chet tili dasturi mavjud emasligini hisobga olgan holda yangi o'quv dasturini ishlab chiqish muammosi yuzaga kelmoqda. Anketalar natijalariga ko'ra, talabalarning 85% zamonaviy texnologiyalar (masalan, onlayn platformalar va ilovalar) yordamida ingliz tilini o'rganish jarayonida yuqori motivatsiya his qiladilar. 78% talabalar interaktiv darslar va guruhli muhokamalar orqali o'rganishni afzal ko'radilar. Bu natijalar, zamonaviy texnologiyalarning o'qitish jarayonida samarali ekanligini ko'rsatadi. Bundan tashqari, virtual haqiqat texnologiyalarining o'quv jarayoniga qo'shilishi talabalar uchun muhandislik jarayonlarini amaliy o'rganishga yordam beradi. Ushbu texnologiyalar yordamida talabalarning muhandislik terminologiyasini tushunish darajasi 70% ga oshdi. Demak, ta'lim jarayonida ESP guruhidagi talabalariga mavzu mazmuni ingliz tilida qanday ifodalanganligi ko'rsatish, o'quvchilarning mavzu bo'yicha bilimlaridan maksimal darajada foydalanishi mumkin, bu ularga ingliz tilini tezroq o'rganishga yordam beradi.

Xulosa

Ushbu maqolada ESP talablari uchun qo'llaniladigan metodlarni o'rganishga harakat qilindi. Ammo amin bo'lindiki, biz transport vositalari muhandisligi yo'nalishi talabalarini jahon standartlariga mos bo'lgan bilim saviyaga erishishini ta'minlashimiz uchun, avvalambor talabalarning muayyan holatdagi bilim darajasini aniqlab shunga mos ravishda kichik guruhlar

shakllantirish va har bir guruhda kerakli darajadagi lingvistik materiallardan foydalangan holda dars mashg'ulotlarini olib borishni ko'zda tutamiz. Kichik guruhdagi talabalarning bilim darajalari mos ravishda bir biriga teng yoki yaqin bo'lganda o'rganilayotgan mavzudan ko'zlangan samaradorlikga erishish mumkin. Shundan keyingina biz yo'nalishga mos bo'lgan mavzularni va semantikani, hamda lingvistik shakllar bilan bir qatorda guruh a'zolarining saviyasiga mos ravishda tanlab olamiz. Tinglovchi so'zlovchi tomonidan amalga oshirilgan kognitiv jarayonlar va strategiyalarni tushunishi mumkin yoki bu holatdagi g'alizliklarni sezmaydi, chunki ular birinchi tilda tanish tuzilmalarga mos keladi. Ishtirokchilar bir xil til hamjamiyatiga mansub bo'lganligi sababli, chet tili darslarida muloqot boshqa til jamoalari a'zolari yoki maqsadli til hamjamiyatiga qaraganda muvaffaqiyatliroq bo'lishi mumkin. Chet tili darslarida shu tariqa ichki guruh tili normasi paydo bo'lishi mumkin. Biroq tan olish kerakki usullar va yondashuvlar ehtiyojlar tahliliga qarab o'zgaradi, shu jumladan o'quvchi turlari va qaysi sohaga qiziqishida ham o'zgaradi shu bois o'rganuvchilar ehtiyoji hamda qiziqishiga qarab maqbul metodlarni yaratish ularni talabalar orasida keng joriy etish lozim deb hisoblaymiz. Transport vositalari muhandisligi yo'nalishidagi talabalar uchun ingliz tilini o'rgatishning zamonaviy texnologiyalari, o'quv jarayonini yanada samarali va interaktiv qilish imkonini beradi. Onlayn platformalar, interaktiv dasturlar, virtual haqiqat va guruhli muhokamalar kabi usullar talabalar uchun muhim ahamiyatga ega. O'rganish jarayonida innovatsion yondashuvlarning qo'llanilishi talabalar bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishda katta rol o'ynaydi. Kelajakda bu yondashuvlar talabalarni xalqaro miqyosda raqobatbardosh bo'lishlariga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Samuel Johnson, "A Dictionary of the English Language", XVIII, P. 9-15.
2. Brown J. D, Introducing Needs Analysis and English for Specific Purposes. Routledge, Oxon, 2020, 23-26.
3. Ter-Minasova S.G, English for Specific Purposes. - Cambridge University Press, 2006, - P. 95-99.

4. Xatchinson va Uoters, A. English for Specific Purposes: A Learning- centred Approach, CUP, Cambridge, P. 13-18, 1987.
5. Graddoll D, The Future of English, , in R.J. Sternberg (ed.), Handbook of creativity, New York, NY, US: Cambridge University Press, 16-31, 1999.
6. Dudley-Evans, Tony & John St John., Developments in English for Specific Purposes. A Multi-disciplinary Approach, Cambridge University Press, Cambridge, 1998.
7. B.H. Xoliyorov. New methods of pedagogical technologies used in foreign language teaching. NOVATEUR PUBLICATIONS Journal NX- A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal ISSN No: 2581 - 4230 VOLUME 8, ISSUE 4, P.- 78-79, Apr. -2022.